

SPRÁVY A RECENZIE

Konferencia o teokracii

V dňoch 25. – 27. februára 2019 sa v Košiciach uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia, na ktorej sa prezentovali aj čiastkové výsledky riešenia projektu APVV-16-0514 *Terminologické diskurzy a špecifiká biblických jazykov vzhľadom na preklady Biblie do slovenčiny*. Viacero odborníkov z Nemecka, Estónska a Čiech a Slovenska sa venovalo téme Božej vlády (teokracie) v kontexte lingvistického i exegetického, teologického a systematického hľadiska a vysvetlilo prítomnosť a variácie tejto témy v rozličných biblických textoch. Organizátorom konferencie bol Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci s Centrom pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta, nemeckou výskumnou skupinou DFG-Forschergruppe „Natur in politischen Ordnungsentwürfen“ a Centrom spirituality Východ-Západ Michala Lacka TF TU.

Konferenciu otvorila prednáška docenta Petra Olexáka (SHÚ Rím) v priestoroch Centra spirituality Východ-Západ TF TU v Košiciach v pondelok 25. februára na tému *Cirkev a štát v dejinách*. P. Olexák sa zameril na vývin vzťahov medzi cirkvou a štátom v Európe od konštantínskeho obdobia po Druhý vatikánsky koncil. Zameril sa najmä na tematické okruhy, ktoré reprezentujú kľúčové momenty dejín: konflikt kresťanstva s cisármi, cisáro-papizmus, humanizmus a laické pochopenie štátu, politické myslenie v stredoveku, pápežskú teokraciu a sebapochopenie pápežov v stredoveku, osvietenecý absolutizmus, stret s modernizmom, začiatky politického katolicizmu, aktivizmus za ľudské práva a priblížil Druhý vatikánsky koncil v kontexte snáh o obnovu vzťahov medzi cirkvou a štátom. Reflektované historické míľniky a udalosti definovali vzťah cirkvi a štátu v dejinách. Podľa prednášateľa sa raná cirkev usilovala najmä o emancipáciu, stredoveká bola charakterizovaná povedomím pápeža o svojej moci, ktorú nehatene využívali. Od začiatku osvietenstva takmer do 19. storočia bol vplyv katolíckej cirkvi podkopávaný najmä vplyvom protestantizmu i pod tlakom modernizmu, liberalizmu a ďalších revolučných vln. Perióda bola poznačená silnou snahou vládcov a vlád ignorovať učenie pápežov a emancipovať sa spod vplyvu cirkvi. Preto 19. storočie a prvá polovica 20. storočia bola charakterizovaná neúčinnosťou pápežského konania. Tento koncept prístupu sa zmenil po 2. svetovej vojne, keď došlo k obnoveniu vplyvu pápežského stolca a keď sa pápežské učenie mohlo slobodne šíriť, otvorene publikovať a diskutovať bez predsudkov. Referát predstavil koncept vnímania roz-

ličných etáp vývinu myslenia, ktoré však treba zhodnotiť cirkevnými historikmi, ktorí dobre poznajú nielen vývin, ale aj súčasný stav cirkvi.

Od 26. februára konferencia pokračovala v priestoroch karmelitánskeho kláštora v Košiciach-Lorinčíku. V prvom bloku venovanom starozákonnému výskumu sa najprv profesor Peter Dubovský SJ (PIB Rím) venoval fenoménu historiografie pre bohov v kráľovstve Suhu. Autor poukázal na fakt, že kronikári vyjadrili ideu Božieho riadenia dejín práve cez formou zapisovania dejín prostredníctvom ich spojenia s vedením boha. Profesor Christoph Levin (LMU Mníchov) analyzoval koncept teokracie v súvislosti s konštitúciou ľudu Izraela v knihe Deuteronomium. Teokracickej perspektíve v knihách Kroník sa venoval docent Jozef Tiňo (TF TU Bratislava), ktorý poukázal na vzťah kráľovstva a Božej vlády v korpuse starozákonných textov. V tomto prvom bloku bol vystúpil aj docent Urmas Nömmik (Tartu Ülikool), ktorý interpretoval motív Božej vlády v kontexte starozákonného konceptu múdrosti zaznamenanom v knihe Jób.

Druhý blok venovaný starozákonnej problematike otvoril profesor Reinhard Müller (WWU Münster), ktorý sa zameril na motív Božej nadvlády nad bohmami na príklade 82. žalmu. Doktor Peter Juhás (WWU Münster) skrutinilizoval sýrsku lexému pre „trón“ a jej použitie v apokalyptických spisoch zachovaných v sýrčine, ako aj rezonancie interpretovaného motívu trónu v novozákonných spisoch. Starozákonnú sekcii zakončil svojím referátom docent Róbert Lapko (SÚJS SAV Bratislava) prednáškou o téme Božej prozreteľnosti a Božej vlády v Knihe Tobiáš.

Dňa 27. februára sa prezentovali ďalší účastníci konferencie na tému teokracie v Novom zákone. Docent Petr Mareček (CMTF UP Olomouc) vyzdvihol dôležitosť záverečnej scény Matúšovho evanjelia a jej súvislosti s doterajším priebehom evanjelia. Doktor Juraj Fenik (SÚJS SAV Bratislava) pritiahol pozornosť interpretácii motívu odovzdávania moci v Jánovom evanjeliu, ktorý je súčasťou vzťahu Boha k ľuďom a k svojmu Synovi, ako aj vzťahu Syna k učeníkom.

Záverečnú prednášku v priestoroch karmelitánskeho kláštora v Košiciach-Lorinčíku predniesol doktor Ján Dolný OSB (Sampor), ktorý sa venoval motívom teokracie v diele ruského mysliteľa Vladimíra Solovjova.

Konferencia pokračovala v priestoroch Centra spirituality Východ-Západ Michala Lacka TF TU v Košiciach prednáškou profesora Peter Žeňucha, ktorý sa venoval odrazu myslenia o Bohu v jazyku ako nástroji komunikácie.

Nasledovalo predstavenie nového prekladu Jánovho evanjelia s odbornými príspevkami úzko korešpondujúcimi s riešením projektu APVV-16-0514 *Terminologické diskurzy a špecifická biblických jazykov vzhľadom na preklady Biblie do slovenčiny*, ktoré predniesli profesor Peter Olekšák, PhD., Matúš Imrich SSL, a docent Jozef Marčín, PhD.

Prednášajúci sa v závere konferencie dohodli na publikácii prednesených príspevkov v zahraničnom vydavateľstve vo forme kolektívnej monografie.

Juraj Fenik – Róbert Lapko

Vedecká konferencia rusistov. Vymedzovanie špecifik modelu ruského sveta v ruskom jazyku, literatúre a kultúre

V dňoch 10. a 11. mája 2018 sa na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia pod názvom „Vymedzovanie špecifik modelu *ruského sveta* v ruskom jazyku, literatúre a kultúre“. Organizátorom konferencie bola Katedra rusistiky Filozofickej fakulty UCM v Trnave v spolupráci s Belgorodskou štátnou národnou výskumnou univerzitou (BelGU). Podujatie sa konalo v rámci realizácie grantového projektu KEGA č. 013UCM-4/2017 *Vymedzovanie špecifik modelu „ruského sveta“ v ruskom jazyku, literatúre a kultúre*, ktorého riešiteľom je organizujúce trnavské pracovisko. Konferencie sa zúčastnili nielen zástupcovia Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a Belgorodskej štátnej národnej výskumnej univerzity, ale aj predstavitelia univerzitných pracovísk z Bratislavy, Brna, Plzne, Jekaterinburgu, Moskvy a Londýna.

Konferencia sa konala na pôde Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Uvítaciu reč predniesla vedúca Katedry rusistiky Filozofickej fakulty UCM v Trnave, A. Grominová. Po nej prehovorila dekanka Filozofickej fakulty, K. Slobodová-Nováková, a niekoľko slov na úvod predniesol aj predstaviteľ Katedry ruského jazyka a literatúry BelGU, N. F. Alefirenko, ktorý tiež prečítal pozdravný list od rektora BelGU, O. N. Poluchina. Konferenciu podporil svojou účasťou zástupca Trnavského samosprávneho kraja, Jozef Viskupič, primátor mesta Trnava, Peter Bročka, a predstaviteľka Ruského centra vedy a kultúry v Bratislave, Tatiana Dronská.

Účastníci prezentovali svoje príspevky v troch sekciách. Prvá sekcia bola zameraná na frazeológiu, masmédiá a špecifické črty zobrazenia „ruského sveta“ v ruskom jazyku. V tejto sekcii prezentovali svoje príspevky štyria účastníci. Ako prvý predniesol svoj referát Фраземика как выражение этнокультурной синергии Русского мира N. F. Alefirenko (Belgorod). V príspevku sa zamerával na pojem „ruský svet“ a jeho kulturologické vnímanie. T. Grigorjanová (Bratislava) referovala na tému Терминологическая метафоризация в юридическом

дискурсе. V svojom vystúpení sa sústredila na terminologickú metaforizáciu, pričom ako podklad pre jej analýzu poslúžili právnické texty v ruskom a slovenskom jazyku. Nasledne odznel referát Образ женщины как гендерный стереотип в русских и словацких паремиях. Autor, L. Gajarský (Trnava), skúmal obraz ženy v ruských a slovenských lingvokultúrach a porovnával jednotlivé odlišnosti. A. Spišiaková (Trnava) sa vo svojom vystúpení Трансформации мифологических фразеологизмов zamerala na transformácie mytologických frazeologizmov a porovnávala ich zhody a rozdiely v slovenských a ruských masmediálnych textoch.

Predmetom rokovania v nasledujúcej sekcii bola výučba ruského jazyka ako cudzieho a zobrazenie vlastností „ruského sveta“. Druhý blok referátov otvorila N. V. Bragina (Londýn) príspevkom Обучение русскому языку как иностранному на начальном этапе через тексты лингвострановедческой направленности, v ktorom sa zameriavala na výhody využitia lingvokulturologického aspektu pri výučbe ruského jazyka, pretože práve ten v učebných pomôckach často absentuje. V referáte «Автоимидж» и «гетероимидж» народа в языковой картине мира и их методическая разработка sa M. Pešková (Plzeň) orientovala na pojmy „image“, „autoimage“ a „heteroimage“. Vystupujúca využila konfrontačnú analýzu ruského a českého vnímania pojmu „image“ na príklade paralelných textov. Taktiež sa venovala využitiu daných pojmov v metodických príručkách pre rusistov.

Rokovanie konferencie pokračovalo v poslednej sekcii, ktorá bola venovaná krásnej literatúre a spôsobom zachytenia obrazu sveta v nej. Sekciu otvoril I. A. Posochin (Bratislava) s príspevkom Мир прошлого в рассказах двух поколений эмигрантов из СССР и России (С. Довлатов, Д. Безмозгис, Л. Вапняр). Poukázal na problematiku života v emigrácii a jej zachytenia v tvorbe autorov dvoch generácií – S. Dovatlova, D. Bezmozgina a L. Vapljara. Osobitým aspektom tvorby daných autorov bolo, akou umeleckou formou bol zobrazený život do emigrácie. Problémy vyskytujúce sa pri interpretácii jazykového vyobrazenia sveta objasnili S. V. Bobrovová s V. N. Kňazevom (Moskva), ktorí prednášali na tému Язык поэзии в аспекте лингвистической картины мира. N. V. Barkovská (Jekaterinburg) v referáte Урал и Татры: варианты геопоэтики (Б. Пастернак, В. Кондрот) porovnávala obraz hôr v Pasternakovej básni Урал впервые a v Kondrotovej básni V Tatrách. Jej kolegyňa O. J. Bagdasarian (Jekaterinburg) prezentovala výsledky svojho bádania na tému Конфликт поколений в современной русской литературе (на материале «новой драмы»). A. V. Gik v spoluautorstve s Z. J. Petrovovou (Moskva) sa vo svojom vystúpení na tému К вопросу об образной картине мира русской литературы: фрагмент «человек – растение» orientovali na obrazné zobrazenie sveta pomocou metafor a prirôvaní, predovšetkým na obraznú paralelu „človek – rastlina“, na ktorej poukázali na základné

princípy obrazného zobrazenia sveta v ruskej literatúre. J. Dohnal (Trnava – Brno) predstavil svoj príspevok pod názvom Любовь как рабство (Рассказ В.Я. Брюсова «Первая любовь»). Analyzoval poviedku „Prvá láska“ V. J. Brjusova, ktorá je výnimočná svojím nezvyklým pohľadom na lásku dvoch ľudí. Referát Перевернутся ли часы? prezentovala A. Grominová (Trnava). V príspevku poukázala na zobrazenie sveta a úlohu času v sonete A. Jeriomenko В густых металлургических лесах. Rokovanie v sekcii uzavrela M. Figeďyová (Trnava), ktorá prednášala na tému Стереотипные понятия «русский – чужой» в рассказе Н.В. Гоголя «Портрет». Autorka sa zamerala na stereotyp s dôrazom na dichotómiu „ruský – cudzí“.

V závere možno konštatovať, že snahy organizátorov a referentov o komplementárnosť vedeckého pohľadu vo výskume modelu jazykového obrazu „ruského sveta“ v ruskom jazyku priniesli pozoruhodné výsledky. V rámci vedeckej konferencie sa podarilo charakterizovať nielen špecifika ruského sveta, jeho prenos do literatúry, prekladu či jazyka, ale aj dynamické jazykové procesy a ich zmeny pod vplyvom kultúrneho vývoja a spoločenských zmien. Konferencia bola prínosná aj z hľadiska ďalšieho rozvoja vedecko-výskumnej spolupráce. Príspevky, ktoré odzneli na konferencii, sú publikované v zborníku¹. Realizáciu daného vedeckého podujatia sa otvorili nové možnosti pre spoluprácu nielen medzi Univerzitou sv. Cyrila a Metoda v Trnave a Belgorodskou univerzitou, ale taktiež medzi inými univerzitami s rusistickým odborom.

Pavína Tkáč

ŽEŇUCH, P. – BELAKOVA, J. V.
– NAJĐENOVA, D. – ZUBKO, P.
– MARINČÁK, Š.: Užhorodský
rukopisný Pseudozonar
– Pravidlá mníšskeho a svetského
života z prelomu 16. – 17.
storočia.

Bratislava, Moskva, Sofia, Košice:
Veda, 2018. 448 s. ISBN 978-80-
224-1702-0.

V roku 2018 bola publikovaná Slavistickým ústavom Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied a Slovenským komitétom slavistov vo Vydavateľstve Slovenskej akadémie vied Veda vedecká monografia Petra Žeňucha, Eleny V. Beľakovovej, Desislavy Najdenovovej, Petra Zubka a Šimona Marinčáka s názvom *Užhorodský rukopisný Pseudozonar – Pravidlá mníšskeho a svetského života*, v ktorom

spracovali cyrilský rukopis uložený v rukopisnom oddelení Zakarpatského národopisného múzea pod signatúrou И-437. Užhorodský rukopisný Pseudozonar patrí k cyrilským stredovekým právnym písomnosťami z okruhu byzantsko-slovanskej tradície a vydanie jeho textu spolu s monografickým súborom štúdií o ňom predstavuje pokračovanie edičného cyklu pracovníkov Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied a Slovenského komitétu slavistov venujúcich svoju pozornosť cyrilským rukopisným pamiatkam byzantskej tradície na Slovensku.¹

Dielo je členené na šesť nosných kapitol venujúcich sa jednotlivým aspektom prezentovanej problematiky a samotného textu Užhorodského rukopisného Pseudozonara (s poznámkovým aparátom). Publikovanie aj samotného rukopisu je dôležité pre prehĺbenie poznania o kultúrnom vývine miestnej cirkvi byzantského obradu pod Karpatmi, primárne z hľadiska komparatívneho výskumu dejín cirkevneho a svetského práva, ale aj v kontexte byzantsko-slovanskej tradície v širšom slovanskom priestore. Členenie diela na kapitoly a podkapitoly je vecné, logicky správne a nie je možné mať voči nemu vážnejšie pripomienky.

Autorom prvých dvoch častí diela *Užhorodský rukopisný Pseudozonar – Pravidlá mníšskeho a svetského života* je Peter Žeňuch a v tejto časti práce zasaduje skúmaný Pseudozonar do kultúrneho a religiozného prostredia pod Karpatmi na prelome 16 – 17. storočia a následne do kultúrno-historického kontextu prameňov (nielen) právneho charakteru karpatského prostredia. Užhorodský rukopisný

¹ Pozri bližšie Žeňuch, P.: Istočniki vizantijsko-slavian-skoi tradicii i kul'tury v Slovakii / Pramene k byzantsko-slovanskej tradicii a kultúre na Slovensku. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. IV. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV / Pontificio Istituto Orientale / Slovenský komitét slavistov / Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka, 2013; Zavorský, S. – Žeňuch, P. (eds.): Joannikij Bazilovič TOLKOVÁNIE Svjaščennyja Liturhiji Nóvaho Zakóna istinnjja Bezkróvnjja Žertvy / Joannicius Bazilovits EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri Inceruenti Sacrificii. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. III. Bratislava / Roma: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV / Pontificio Istituto Orientale / Slovenský komitét slavistov / Spolok sv. Cyrila a Metoda, 2009; Žeňuch, P.: Kyrillische paraliturgische Lieder. Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert. Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe B. Editionen. Band 23. Zugleich: Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. II. Köln-Weimar-Wien: Böhlau Verlag, 2006; Žeňuch, P. – Vasiľ, C.: Cyrillic Manuscripts from East Slovakia. Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu / Cyrilské rukopisy z východného Slovenska. Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. I. Roma-Bratislava-Košice: Pontificio Istituto Orientale / Slavistický kabinet SAV / Centrum spirituality Východ-Západ M. Lacka, 2003.

¹ ОПРЕДЕЛЕНИЕ КАРТИНЫ МИРА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ, КУЛЬТУРЕ И ЛИТЕРАТУРЕ. Brno: Tribun EU, 2018, 175 s. ISBN 978-80-263-1402-8.

Pseudozonar predstavuje ako jedno zo základných pravidiel fungovania kresťanskej spoločnosti, ktorý sa zvyčajne označuje ako nomokánon, pričom ide o zbierku cirkevných kánonov a pravidiel či zákonov civilného života, ktoré majú vzťah k cirkvi. Peter Žeňuch pritom na základe skúmania materiálneho nosiča a charakteru písma datuje rukopisné dielo do druhej polovice 16. storočia, resp. do obdobia prelomu 16. a 17. storočia, a prezentuje svoj názor, že text rukopisu nie je len konceptom, ale vznikol ako odpis zo staršej predlohy, ktorá bola používaná v karpatskom areáli v prostredí slovenskej cirkvi byzantského obradu.

Pri popise širšieho kultúrneho a spoločenského kontextu Užhorodského rukopisného Pseudozonara autor kapitoly správne poukazuje na fakt, že pravidlá spoločenského fungovania svetskej i cirkevnej správy na kresťanských základoch možno dokumentovať už na Veľkej Morave. Keďže v komentároch textov pravidiel prekladu slovanského Pseudozonara sa nachádzajú jazykové javy, ktoré súvisia s veľkomoravským jazykovým prostredím, autor (podobne ako aj Vašica) predpokladá, že Metodovo dielo mohlo bezprostredne ovplyvniť aj vznik týchto textov právneho charakteru a tiež ich výklady, ktoré vznikli v južnoslovanskom prostredí, odkiaľ sa rozšírili do celého slovanského sveta.

Najmä pre odborníkov z oblasti dejín práva a cirkevného práva je zaujímavá časť, kde sú popisované zápisy na margináliách rukopisu, ktoré dopĺňajú alebo poukazujú na už existujúce pravidlá, spravidla pritom ide o skutočnosti vyplývajúce z praxe miestnej cirkvi. Z týchto zápisov sa môžeme dozvedieť, že ľudom, ktorí robia zle, má byť zadržaná polovica majetku, alebo že kňaz má byť mužom len jednej ženy, resp. že kňazovi nikto nemôže nariadiť nič z duchovných alebo telesných vecí, ba nesmie sa s ním ani súdiť okrem svetských záležitostí. Tieto a iné zápisy sú cenným príspevkom k poznaniu praktickej aplikácie dobových noriem ako všeobecne záväzných pravidiel správania sa. Pri skúmaní dejín štátu a práva máme primárne k dispozícii text noriem, avšak o ich praktickej aplikácii sa často môžeme len dohadovať: o to cennejšie sú pre nás práve takéto zachované zmienky v podobe „glos“ k právnemu textu. Význam týchto zmienok zvyšuje aj skutočnosť, že zachytávajú prvky domáceho jazykového prostredia, ktoré sú pre používanie latinčiny ako úradného jazyka na našom území v danom období nesmierne cenné. Rovnako prínosným pre dejiny štátu, práva a cirkevného práva je aj poznanie, že v období vzniku rukopisu už existovala v prostredí cirkvi byzantského obradu pod Karpatmi špecifická privilegovaná vrstva kléru východného obradu, ktorej patrili rovnaké práva ako rímskokatolíckemu duchovenstvu, čo im umožňovalo zúčastňovať sa na zasadnutí šľachty.

Zaujímavou časťou práce je aj poukázanie na terminológiu obsiahnutú v slovanských prekladoch nomokánona, ktorá sa dostala vďaka písárskej tradícii aj do novších cyrilských prameňov (*kňaz, vладыka, pop, mnich, služba, večerňa, povečerňa, masopust, čelad, komkanie,*

ocot, igumen, imanie atď.) pričom táto terminológia je jedinečným dokladom o prepojení najstaršieho horizontu slovenskej a veľkomoravskej duchovnej kultúry s jej pokračovaním v slovanských cirkvách byzantského obradu *sui iuris*. Peter Žeňuch týmto výrazne prispel k diskusií prebiehajúcej aj v súčasnosti, kde niektorí historici popierajú kontinuitu medzi slovenskou kultúrnou tradíciou a duchovným odkazom Veľkej Moravy.

Vo štvrtej kapitole *Lineamenta Užhorodského rukopisného Pseudozonara – Štruktúra, pramene, teológia a význam* Peter Zubko predstavuje najskôr Pseudozonar vo všeobecnosti a následne konkretizuje, že Užhorodský rukopisný Pseudozonar je najstaršou pamiatkou cirkevno-slovanského písomníctva z karpatskej oblasti, ktorá komplexne zachytáva autentickú východokresťanskú tradíciu, ktorej potomkovia žijú dodnes. Následne je predstavený byzantský kronikár Ján Zonar, ktorý patril k najznámejším komentátorom k dokumentom a kánonom všeobecných aj lokálnych koncilov až do 9. storočia. Autor poukazuje, že značná časť Pseudozonara mala slúžiť spovedníkom ako pomôcka na spovedanie a udeľovanie pokánia. Kňaz však neplnil len úlohu spovedníka pri liturgických častiach spovede, ale mal aj úlohu duchovného otca v živote veriaceho a lekára jeho duše. Dokonca na duchovné sprevádzanie je kladený väčší dôraz ako na samú spoveď. Autor kapitoly konštatuje, že najdôležitejšia téma rukopisu je tá, ktorá má silný vieroučných charakter a týka sa pravovernosti. Ortodoxia odlišovala spoločenstvo od nepravoverných kresťanov, ktorí boli kladení na roveň pohanov a židov. Rukopis podľa Petra Zubka nerieši dogmatickú stránku pravoslávia, hoci niekoľko vieroučných práv je spomenutých: Najsvätejšia trojica tvorená Otcom, Synom a Svätým Duchom a presvätená Bohorodička.

Nielen pre (právne) dejiny je zaujímavým zistenie praktického súžitia kresťanov a židov v danom období. Zatiaľ čo už z veľkomoravských čias máme zachované ustanovenia o vylúčení židov zo styku s kresťanmi (resp. o vylúčení styku kresťanov so židmi) opakujúce sa aj v normách stredovekého Uhorska, Užhorodský rukopisný Pseudozonar nám umožňuje nahliadnuť bližšie k tomu, ako sa vzťah medzi príslušníkmi rôznych náboženstiev prakticky realizoval v dobe raného novoveku: prítomnosť židov na miestach obchodu bola všeobecne tolerovaná, no stolovanie a sobášenie sa s nimi vylučovalo kresťana zo spoločenstva a znižovalo jeho spoločenské postavenie. Príslušnosť ku kresťanstvu dokonca stála nad životom, pretože jedno ustanovenie hovorí o tom, že keď porazený vojak prosí o život útočníka, preto, že je jeho bratom v kresťanskej viere, nesmie byť zabitý.

Autorom piatej kapitoly nazwanej *Niektoré pôstne a stravovacie predpisy z Užhorodského rukopisného Pseudozonara v kontexte byzantskej tradície na území dnešného Slovenska do konca 18. storočia* je Šimon Marinčák. Autor v tejto časti práce úvodom popisuje pôstne a stravovacie predpisy existujúce na našom území od najstarších

čas existencie kresťanstva. Pri popise pôstnych predpisov veľkomoravského obdobia správne poukazuje na skutočnosť, že veľkomoravské predpisy nahrádzajú pôvodné prísne tresty pôstom. Pôst sa tak stal nielen prostriedkom sebazaprenia, vyjadrením duchovnej prípravy na slávenie veľkých sviatkov, ale aj vyjadrením trestu.

Šimon Marinčák v ďalšom texte poukazuje na to, že Užhorodský rukopisný Pseudozonar síce pochádza z prelomu 16. a 17. storočia, ukazuje však zároveň aj na to, že samotné pravidlá nadväzujú na slovenskú legislatívnu tradíciu, ktorej korene nachádzame aj vo veľkomoravskom prostredí, a jej pôvod možno hľadať v byzantských prameňoch – a to nielen z hľadiska obsahového, ale aj kompozičného.

Elena V. Beľakovová je autorkou šiestej kapitoly *Užhorodský Pseudozonar a východoslovenská cirkevno-právna rukopisná tradícia*. V úvode tejto kapitoly je rozsiahle uvedenie do problematiky vývoja najdôležitejších dokumentov cirkevno-právnej rukopisnej tradície. Autorka, ktorá sa dlhodobo venuje tejto problematike, zrozumiteľne vysvetľuje nie jednoduchý a určite nie priamočiary vývoj cyrilských dokumentov cirkevno-právnej povahy. V záverečnej časti kapitoly poukazuje na špecifiká zloženia, ktoré Užhorodský rukopisný Pseudozonar mal oproti iným verziám (či vydaniám). Na základe rozboru „glos“ k pôvodnému textu autorka konštatuje, že s rukopisom Pseudozonara pracoval veľmi vzdelaný človek, ktorý označoval pravidlá týkajúce sa tej istej témy. Neuspokojil sa pritom s rozložením pravidiel typickým pre rukopisnú knihu, ale osobitne zvyrazňoval pravidlá, dopĺňal ich poznámkami na margináliách. Znamená to, že to bol človek, ktorý už dobre poznal aj tlačennú knižnú produkciu s touto tematikou. K tejto časti práce možno mať len jednu poznámku: vzhľadom na poukázanie zaujímavého historického vývoja predlôh Užhorodského rukopisného Pseudozonara prezentovaného v tejto kapitole, by bolo možno vhodnejšie jej zaradenie do prvej polovice monografie. Uvedené však nijako neznižuje kvalitu tejto kapitoly ani monografie ako celku.

Siedma kapitola nazvaná *Južnoslovenská rukopisná tradícia nomokánona Coteliera* (slovenský Pseudozonar) je dielom Desislavy Najdenovovej. Autorka sa (úspešne) pokúsila poukázať na pôvodné zloženie slovenského Pseudozonara a systematizovať jeho redakcie v rôznych rukopisných predlohách. V plnom rozsahu sa môžeme stotožniť aj s jej konštatovaním, dlhá existencia a aktívne prepisovanie Pseudozonara do konca 17. storočia dokazuje, že ho oprávnené môžeme nazývať nomokánonom celej Slávia Ortodoxa.

V závere tejto recenzie si dovoľíme konštatovať nasledovné: aktuálnosť skúmania problematiky cyrilských textov je nepochybá. Predmetná problematika doposiaľ nielenže nebola uspokojivo preskúmaná, ale nakoľko sa v súčasnosti objavujú mnohé pseudovedecké pokusy o vysvetlenie niektorých aspektov našich dejín, je vedecká monografia *Užhorodský rukopisný Pseudozonar – Pravidlá mníšskeho a svetského života* vítaným doplnkom medzery poznania predmetnej problematiky a zároveň

môže slúžiť aj ako dôstojný vedecký podklad pre vyvrátenie spomenutých názorov. V takomto rozsahu a v takejto hĺbke sa predmetnej problematike nevenovala doposiaľ žiadna publikácia charakteru vedeckej monografie.

Celkovo je možné hodnotiť monografiu *Užhorodský rukopisný Pseudozonar – Pravidlá mníšskeho a svetského života* veľmi pozitívne. Rovnako je možné konštatovať, že publikácia je rozhodne obohatením spisby venovanej popisu a štúdiu cyrilských textov a poznanie predmetnej problematiky posúva o značnú dĺžku ďalej. Predmetná publikácia je zaujímavým doplnkom aj pre právnych historikov zaoberajúcich sa vývojom práva už od Veľkej Moravy, ktoré sa síce nezachovalo v originálnych textoch, ale ich mladšie prepisy sú z veľkej časti písané práve cyrilikou a relikty ktorých možno (ako vidíme aj na základe posudzovanej monografie) nájsť aj v dokumentoch omnoho mladšieho obdobia. Práve tým možno odôvodniť (v súčasnosti spochybňované) prvky kontinuity medzi kultúrou veľkomoravskou a zachovaným dedičstvom obsiahnutým v cyrilských rukopisných dokumentoch mladšieho obdobia.

Róbert Jäger

OLCHOWA, G.: System adresatywny języka polskiego i słowackiego na początku XXI wieku.

Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.
240 s. ISBN 978-80-7435-709-1

Problematyka grzeźczości językowej od wielu lat budzi duże zainteresowanie w środowisku lingwistów. Badania nad tym fenomenem, prowadzone licznie przez językoznawców polskich coraz częściej skłaniają również badaczy słowackich i czeskich do opracowania tego zagadnienia na gruncie języków zachodniosłowiańskich. Stąd też monografia bańskobystrzyckiej polonistki i slawistki, dr hab. Gabrieli Olchowej *System adresatywny języka polskiego i słowackiego na początku XXI wieku* zapelnia lukę nie tylko w lingwistyce słowackiej, ale również w badaniach konfrontacyjnych polsko-słowackich. Godnym podkreślenia jest, że jest to pierwsza, i zarazem bardzo udana propozycja opisu porównawczego dwóch systemów adresatywnych języków bliskopokrewnych.

Monografia składa się z części teoretycznej i praktycznej, podzielonej na 4 rozdziały, wstępu, zakończenia, po którym następuje streszczenie w języku angielskim i obszerny wykaz najważniejszej literatury dotyczącej podejmowanej problematyki w językoznawstwie polskim, słowackim i czeskim. Pracę wieńczy wykaz umieszczonych w tekście fotografii, tabel i rysunków. Jak podkreśla Autorka, „formy adresatywne są niezbędnym elementem etykiety językowej pozwalającej na podjęcie, podtrzymanie, zakończenie bądź przerwanie aktu komunikacji językowej z odbiorcą” (s. 8), stanowią zatem jedno z istotniejszych

zagadnień badawczych współczesnej pragmatylingwistyki.

W pierwszej, teoretycznej części pracy, Autorka przedstawia aktualny stan badań nad zagadnieniami grzeczności językowej w językoznawstwie polskim i słowackim, podkreślając jednocześnie dysproporcję między licznymi pracami polskimi i niewielką ilością opracowań tej problematyki w języku słowackim. Zwraca uwagę, że „do tej pory nie ukazała się żadna praca zwarta opisująca system adresatywny języka słowackiego, a jedynie nieliczne wypowiedzi dotyczące tego zagadnienia” (s. 20). Stąd też, prezentowana monografia stanowi istotny wkład do takich badań. W drugim rozdziale teoretycznym, Gabriela Olchowa przytacza dotychczas funkcjonujące w lingwistyce definicje i klasyfikacje form adresatywnych (FA) oraz charakteryzuje współczesny system adresatywny w Polsce i na Słowacji. Podstawę do dalszych rozważań w części praktycznej stanowi klasyfikacja FA przyjęta za E. Tomiczkiem (E. Tomiczek, *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne*. Wrocław 1983), w której nadrzędną zmienną jest sytuacja i rola, jaką adresat może pełnić w procesie komunikacji. Autorka wyróżnia zatem trzy główne klasy nominalne (imię, nazwisko i tytułaturę), oraz reguły dystrybucyjne, konkurencyjne i wykluczające, które determinują powstawanie połączeń w obrębie polskich i słowackich form adresatywnych (s. 35).

Opierając się na wspomnianej klasyfikacji, autorka typologizuje materiał badawczy, podzielony na dwie klasy: pronominalną (pol. PAN/PANI, TY/WY, sł. TY/VY) i nominalną. Formy adresatywne pronominalne omówione są z perspektywy ich występowania i używania pod wpływem czynników obligatoryjnych i nieobligatoryjnych (potencjalnych). Pierwsze obejmują 10 grup relacji typu nadawca-odbiorca: pokrewieństwo sięgające trzech generacji; dziecko poniżej 5 roku życia jako nadawca; osoba niedorośnięta jako adresat; przynależność do danej grupy społecznej; sytuacje intymne o charakterze erotycznym; sytuacje szczególnych stanów emocjonalnych nadawcy; wypowiedzi performatywne o charakterze religijnym i rytualnym; wypowiedzi kierowane do zwierząt i przedmiotów; sentencje, przysłowia, aforyzmy; mass media i teksty użytkowe. Wśród czynników potencjalnych dopuszczających możliwość używania form PAN/PANI i skrócenia dystansu za pomocą przejścia na TY, Gabriela Olchowa wyróżnia i bogato ilustruje przykładami polskimi i słowackimi następujące grupy: znajomość z adresatem, pokrewieństwo i powinowactwo, awans zawodowy, dłuższy bezpośredni kontakt między partnerami.

Ostatni i najobszerniejszy jest rozdział analityczny 4, mający charakter analizy socjolingwistycznej, w którym omawiane są polskie i słowackie nominalne FA, poparte licznymi egzemplifikacjami z wielu źródeł (np. wystąpienia telewizyjne, audycje radiowe, zasoby internetowe, prasa, przemówienia sejmowe). Tak szeroki dobór źródeł materiałowych stanowi niewątpliwie duży atut

monografii, która dostarcza kompleksowych obserwacji na temat systemów adresatywnych w Polsce i na Słowacji z perspektywy socjolingwistycznej. Przedmiotem opisu stały się imiona, nazwiska oraz tytułatura, wśród której Autorka wydzieliła sześć podgrup: tytułaturę standardową, kolegiąlną, profesjonalną i funkcyjną, symboliczną, familiarną oraz okolicznościową. To właśnie podrozdziały poświęcone tytułaturze stanowią najcenniejszy wkład w badania nad systemem adresatywnym w aspekcie porównawczym. Na jego kształtowanie wpływały niewątpliwie czynniki polityczne, ekonomiczne i społeczne. Specyficzny ustrój polityczny, który panował w Polsce i na Słowacji do roku 1989 odcisnął swoje piętno także na płaszczyźnie językowej. „Zachłyśnięcie się” wolnością słowa i zachwyt amerykańską kulturą i życia codziennego zaowocowało radykalną zmianą zachowań językowych, demokratyzacją języka, uproszczeniem etykiety językowej, co przejawiało się z kolei łamaniem jej zasad. Procesy te pokazała Autorka w przedstawianej monografii w sposób rzetelny i kompleksowy.

Interesujące wnioski, które płyną z analizy, zaprezentowane w *Zakończeniu* (s. 208-213) prowadzą się do tego, że pomimo bliskości językowej, kulturowej i geograficznej, systemy adresatywne języka polskiego i słowackiego wykazują wiele podobieństw, ale również niezwykle istotne różnice. Monografia *System adresatywny języka polskiego i słowackiego na początku XXI wieku* jest bardzo udaną próbą zapelnienia luki w konfrontatywnych badaniach socjolingwistycznych polsko-słowackich.

Sylvia Sojda

V RÁŽELOVÁ, V.: Tvorenie termínov v odbore cestovného ruchu v slovenčine a v ruštine. Slovensko-ruský a rusko-slovenský terminologický slovník cestovného ruchu.

Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 232 s.

Recenzovaná publikácia sa zaoberá terminologickými jednotkami v slovenskej a ruskej terminológii v oblasti cestovného ruchu. Téma je v dnešnej dobe vysoko aktuálna, keďže prebieha výrazný rozvoj (nielen) v cestovnom ruchu, a vzniká tak potreba reagovať na nové pojmy, ktoré prenikajú do slovnjej zásoby jednotlivých jazykov.

Monografia je prehľadne rozdelená do deviatich kapitol. Prvá kapitola *Tvorba terminologického slovensko-ruského slovníka* (s. 9-28) sa venuje zostaveniu slovníka z teoretického pohľadu. V úvode kapitoly je charakteristika terminológie cestovného ruchu, ktorá je veľmi široká a rozmanitá, prehľad diel, ktoré sa venujú inventarizácii termínov v slovenskom a ruskom jazyku. Autorka približuje rozdelenie terminológie do pojmových oblastí a me-

tódy zostavenia terminologického slovníka. V závere prvej kapitoly odhaľuje V. Vráželová teoretické východiská terminológie ako samostatnej jazykovednej disciplíny.

Druhá kapitola monografie nesie názov *Dvojazyčný tematický slovník cestovného ruchu ako výstup teoretického výskumu* (s. 29-42). Autorka tu objaňuje výber lexikálnych jednotiek, ich usporiadanie podľa tém a synonymie. V tejto kapitole nájde čitateľ aj podrobné vysvetlenie pohľadu autorky na viacvýznamovosť termínov v slovenskom i ruskom jazyku v oblasti terminológie cestovného ruchu. Na konci kapitoly sa venovala pozornosť aj príčinám nespárovania termínov – bezekvivalenčnosti.

Tvoreniu termínov v oblasti cestovného ruchu je určená tretia kapitola *Tvorenie termínov v cestovnom ruchu* (s. 43-50). Autorka tu ozrejmjuje slovtvorný, syntaktický a sémantický spôsob tvorenia termínov a taktiež obohacovanie slovnej zásoby prostredníctvom preberania hotových lexikálnych jednotiek z iných jazykov.

Dôležité miesto pri tvorbe termínov predstavuje motivovanosť, ktorej je venovaná štvrtá kapitola monografie *Tvorenie termínov z hľadiska motivovanosti* (s. 51-64). V. Vráželová tu ponúka prehľad typov motivácie – slovtvorná, syntaktická a sémantická. V závere kapitoly sú uvedené príklady nemotivovaných termínov.

V piatej kapitole *Konfrontačný výskum motivovanosti termínov cestovného ruchu* (s. 65-86) sa autorka zameriava na skúmanie onomaziologických symetrií a asymetrií, ako aj na motivovanosť terminológie cestovného ruchu. Autorka uvádza metodické postupy skúmania a komponentovej analýzy. Kapitola obsahuje podrobne spracovanú klasifikáciu pomenovacích typov termínov, ktorá je uvedená v prehľadných tabuľkách. Autorka uviedla i diskutabilné prípady, s ktorými sa stretla pri analýze termínov.

Veľmi hodnotnou je aj šiesta kapitola *Konfrontačné modely slovensko-ruských terminologických ekvivalentov* (s. 87-108). Autorka tu hlbkovo venovala svoju pozornosť onomaziologickým symetriám a asymetriám pri tvorbe termínov. Na základe výsledkov tohto skúmania uviedla konfrontačné modely, ktoré boli aplikované pri medzijazykovej asymetrii, keďže práve pri asymetrii získala V. Vráželová hodnotnejšie výsledky.

Siedma kapitola *Dvojazyčná konfrontácia tvorenia termínov z hľadiska motivovanosti* (s. 109-134) ponúka výsledky výskumu, ktorý bol spracovaný na základe klasifikácie pomenovacích podtypov termínov a bola im pridelená konkrétna motivácia (slovtvorná, syntaktická alebo sémantická). Výsledky sú spracované v tabuľkách s podrobným komentárom. Nadobudnuté údaje z výskumu poslúžili na zhodnotenie uplatnenia jednotlivých typov motivácie pri tvorbe termínov v oblasti cestovného ruchu.

Súčasťou diela sú aj dva slovníky: *Tematický slovensko-ruský terminologický slovník cestovného ruchu* (s. 135-174) a *Rusko-slovenský terminologický slovník cestovného ruchu* (s. 175-214). Termíny v slovníkoch sú z rozličných oblastí služieb cestovného ruchu, ako napr.

ubytovanie, doprava, stravovanie, služby cestovných kancelárií a agentúr, sprievodcovské, kongresové či kúpeľné služby.

Monografia obohatila oblasť lexicografie cestovného ruchu na Slovensku. Hodnotné je najmä komparatívne zameranie na jazykovom slovenskom-ruskom pláne. Monografia tvorí kvalitný zdroj informácií nielen pre študentov, ale aj pre pedagógov a prekladateľov. Kniha analyzuje doteraz málo prebádanú oblasť, čo zdôrazňuje jej aktuálnosť a prispieva k rozvoju poznatkov v tejto oblasti.

Zuzana Slobodová

Zo správy o činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV v roku 2018

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV (SÚJS SAV) aj v roku 2018 plnil vedeckovýskumné úlohy vyplývajúce z jeho vedeckovýskumného zamerania: SÚJS SAV je interdisciplinárne slavistické výskumné centrum a vykonáva základný výskum vzťahov slovenského jazyka a kultúry k iným slovanským i neslovanským jazykom a kultúram i výskum slovensko-latinských, slovensko-cirkevnoslovanských a slovensko-nemeckých vzťahov najstaršieho a staršieho obdobia. Z tohto vedeckovýskumného zamerania pracoviska vyplýva aj vedná politika tejto našej slavistickej organizácie, ktorá sa zo svojej väčšej časti uskutočňuje formou projektovej činnosti. Projektová stabilita je dnes už nevyhnutnou súčasťou vedeckovýskumného prostredia. Práve v rámci projektovej činnosti v domácom i medzinárodnom rámci je možné udržať a zvyšovať význam jediného slavistického interdisciplinárneho pracoviska i jeho publikačného orgánu *Slavica Slovaca*. V SÚJS SAV sa uskutočňuje systematický výskum latinskej a byzantskej kultúry v systéme slovenskej kultúry i v širšom európskom kontexte (aj formou intenzívnejšieho sprístupňovania skúmaných dokumentov z oblasti jazyka, historiografie, hudobnej kultúry, liturgie, príprava slovníkov a glosárov), ďalej je to výskum prekladov biblických textov do slovenčiny a nemenej dôležitá je udržateľnosť vedeckého výskumu formou DŠ a postdoktorandov prostredníctvom Fondu Štefana Schwarza, čo otvára perspektívu rozšírenia počtu výskumníkov a i. S tým úzko súvisí zvyšovanie kvalifikačných stupňov mladých vedeckých pracovníkov a udržateľnosť vekovo stabilného vedeckého kolektívu. V rámci slavistického vedeckovýskumného prostredia sa primeraný dôraz kladie na jazykovo-kultúrnu rozmanitosť výskumu zameranú na výskum slovensko-slovanských i slovensko-neslovanských vzťahov.

Výskum sa realizuje v týchto troch základných výskumných okruhoch: a) interdisciplinárny výskum slovenského kultúrno-historického a religiózneho priestoru v interakciách národných a európskych hodnôt; b) interdisciplinárny a konfrontačný výskum jazyka, ľudovej slovesnosti, duchovnej kultúry v oblasti slovensko-latin-

ských, slovensko-cirkevnoslovanských, slovensko-východoslovanských, slovensko-južnoslovanských, slovensko-nemeckých vzťahov; c) interdisciplinárny výskum slovenskej kultúry a písomníctva v kontexte Slavia latina a Slavia byzantina (slovenská kultúra a jej miesto v systéme európskej kultúry a civilizácie); výskum kontinuity, diskontinuity, mobility a diverzity slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov v kontexte európskych kultúrnych hodnôt (napr. slovensko-latinské, slovensko-cirkevnoslovanské, slovensko-nemecké vzťahy a pod.), konfesionalizmus a nadkonfesionalný rozmer národnej a štátnej identity, vzťah jednotlivca k identite, k overeným hodnotám minulosti, mýtizácii a demýtizácii udalostí, osobností a javov sebauvedomovania Slovákov v kontexte s ostatnými európskymi národmi a kultúrami.

Podľa osobitnej dohody je Slavistický ústav Jána Stanislava SAV sídlom Slovenského komitétu slavistov, vykonáva celú jeho agendu, spolupracuje s Medzinárodným komitétom slavistov a so slavistickými výskumnými pracoviskami doma i v zahraničí, stará sa o organizáciu domácich a medzinárodných slavistických vedeckých podujatí. Udržiava kontakty s pracoviskami príbuzných vedných odborov, s vysokými školami, výskumnými a vedeckými pracoviskami a organizáciami doma i v zahraničí. V záujme udržiavania požadovanej úrovne riešenia vedeckovýskumných úloh Slavistický ústav Jána Stanislava SAV spolupracuje v rámci uzavretých dohôd SAV s ďalšími organizáciami vo vede, výskume, v ktorých je zastúpená Slovenská republika.

Dňa 16. januára 2018 sa v zasadačej miestnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV uskutočnilo pracovné stretnutie akademickej obce pracovníkov vedeckej organizácie s členmi Predsedníctva Slovenskej akadémie vied za 3. oddelenie vied (M. Morovics, J. Marušiak, R. Karul) v súvislosti s pripravovanou transformáciou akadémie. Konštatovalo sa, že SÚJS SAV vznikol z nevyhnutnej potreby a slavistickým výskumným programom a vedecko-organizačnými aktivitami zaplňa citelnú medzeru v medzinárodnom i národnom kontexte. Prediskutovali sa riziká prechodu organizácií na verejnú výskumnú inštitúciu. Prítomní členovia P SAV prijali s porozumením rozhodnutie akademickej obce Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV samostatne sa pretransformovať na verejnú výskumnú inštitúciu.

SÚJS SAV aj v roku 2018 vykonával úlohy vedeckovýskumného a koordinačného centra interdisciplinárnych slavistických výskumov, bol hlavnou riešiteľskou organizáciou viacerých národných (APVV, VEGA) i medzinárodných (ERA-NET, MAD) výskumných projektov, pôsobil ako člen vedeckovýskumných sietí (napr. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae, Pax Byzantino-Slava) a svoju vedecko-organizačnú činnosť v medzinárodnom kontexte koordinoval v spolupráci so Slovenským komitétom slavistov i Medzinárodným komitétom slavistov. Riaditeľ SÚJS SAV a predseda Slovenského komitétu

slavistov (SKS) pracoval aj ako koordinátor komisií pri Medzinárodnom komitétu slavistov (MKS).

V dňoch 20. – 27. augusta 2018 sa v Belehrade v Srbsku uskutočnil 16. medzinárodný zjazd slavistov, na ktorom sa aktívne s referátmi v sekciami, v tematických blokoch, s posterovými referátmi i na zasadnutiach komisií zúčastnili slovenskí slavisti, medzi ktorými boli ôsmi pracovníci Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a jeden doktorand. Na plenárnom zasadnutí Medzinárodného komitétu slavistov bol dňa 23. a 25. augusta 2018 za miesto realizácie nasledujúceho 17. medzinárodného zjazdu slavistov v roku 2023 v tajnej voľbe zvolený Paríž vo Francúzsku. Prítomní delegáti na funkčné obdobie 2018 – 2023 zvolili za koordinátora komisií zriadených pri Medzinárodnom komitétu slavistov Petra Žeňucha, riaditeľa Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a predsedu Slovenského komitétu slavistov.

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV uskutočňuje vedeckú výchovu v zmysle všeobecne platných právnych predpisov. Vykonáva funkciu školiaceho pracoviska pre výchovu nových vedeckých pracovníkov v študijnom odbore zodpovedajúcom vedeckovýskumnému zameraniu organizácie, ktorým je odbor 2.1.28 slovenské jazyky a literatúry. Od septembra 2018 sa podarilo do internej formy doktorandského štúdia prijať dvoch nových doktorandov: Mgr. Petra Sokola a Mgr. Vavrinca Žeňucha.

Dňa 31. marca 2018 odišiel do dôchodku prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc. Akademická obec Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied na návrh riaditeľa organizácie udelila profesorovi PhDr. Jánovi Doruľovi, DrSc., titul čestného člena akademickej obce. Od 1. marca 2018 bol do pracovného pomeru v SÚJS SAV prijatý mladý vedecký pracovník Mgr. Ľubomír Gábor, PhD., ktorý úspešne ukončil doktorandské štúdium a venuje sa výskumu ľudovej slovesnosti i medzislovanských vzťahoch z historického a konfrontačného hľadiska, mýtopoetickým tradíciám slovanských kultúrnych spoločenských so zameraním na západoslovanský, južnoslovanský a východoslovanský kultúrny areál. Po odchode technického pracovníka Mgr. Juraja Molčányiho bol do pracovného pomeru od 1. 3. 2018 prijatý nový technický pracovník Martin Žeňuch, ktorý sa stará o prevádzku časti informačného systému organizácie, digitalizáciu a správu cyrilských a latinských pamiatok, venuje sa technickej redakcii publikácií pripravovaných na vydanie a je správcom počítačovej siete a administrátorom webovej stránky ústavu.

SÚJS SAV bol v roku 2018 nositeľom dvoch projektov financovaných Agentúrou na podporu výskumu a vývoja: Prvým je projekt s názvom „Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia“ (evidenčné číslo projektu: APVV-14-0029) v trvaní od 1. júla 2015 do 30. júna 2019. Na riešení projektu sa podieľajú pracovníci a doktorandi SÚJS SAV. Projekt sa rieši v spolupráci s Teologickou fakultou Trnavskej univerzity. Úspešne ukončené doktorandky (M. Prokripčáková [v roku 2016], M. Strýč-

ková [v roku 2017], S. Vašíčková [v roku 2016] a L. Wilšinská [v roku 2016]) sa po úspešných obhajobách svojich dizertačných prác realizovaných v rámci výskumných tém súvisiacich s riešením tohto projektu aktívne podieľajú aj na riešení projektov VEGA. Financovanie ich mzdových nákladov sa sčasti realizuje práve prostredníctvom projektu APVV-14-0029. Druhý projekt podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja s názvom „Terminologické diskurzúy a špecifiká biblických jazykov vzhľadom na preklady Biblie do slovenčiny“ (evidenčné číslo projektu: APVV-16-0514) sa v SÚJS SAV rieši od 1. júla 2017 a jeho riešenie bude pokračovať štyri roky do 30. júna 2021. Na základe projektu sú od roku 2017 traja pracovníci ako riešitelia projektu prijatí do pracovného pomeru a ich financovanie sa plne realizuje z prostriedkov APVV (Doc. Róbert Lapko, Th.D., Ph.D., Dr. Juraj Fenik, Ph.D., Dr. SS-Lic. Jaroslav Rindoš, Ph.D.; spoluriešiteľmi projektu sú aj dvaja kmeňoví pracovníci SÚJS SAV prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, Ph.D. a prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.)

SÚJS SAV sa vo výzve 2017 spolu s ruskými a bulharskými partnermi (Inštitút slavianovedenia RAN; Inštitút za bálgarski ezik „Prof. Eubmir Andrejčin“ pri BAN) uchádzal o projekt Era.Net RUS Plus s názvom Linguistic and ethnocultural dynamics of traditional and non-traditional values in the Slavic world (akronym LED-SW), ktorý bol na základe odporúčania Scientific Council (SC) a Group of Funding Parties (GFP) meeting v Moskve v dňoch 23. – 24.11. 2017 schválený a je financovaný. Riešenie projektu sa realizuje 24 mesiacov od 1.4.2018 do 31.3.2020. Hlavnou riešiteľkou rusko-slovensko-bulharského projektu je profesorka Irina Sedakovová z Moskvy, za slovenský riešiteľský tím je zodpovedným riešiteľom profesor Peter Žeňuch a za bulharských kolegov je zodpovednou riešiteľkou profesorka Marija Kitanovová zo Sofie.

SÚJS SAV v spolupráci so Slovenským komitétom slavistov uskutočňoval redigovanie a vydávanie slovenského interdisciplinárneho slavistického časopisu *Slavica Slovaca*, ktorý od roku 2011 vychádza so supplementom, ktoré obsahuje pramenné vydanie pamiatky s kritickým komentárom a úvodnou štúdiou. Financovanie nákladov na vydávanie časopisu sa v roku 2018 realizovalo výhradne z prostriedkov SAV na základe odporúčania Edičnej rady SAV. SÚJS SAV organizačne zabezpečuje celú agendu súvisiacu s vydávaním medzinárodnej vedeckej edície *Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae*. V roku 2018 sa podarilo vydať plánovaný piaty zväzok edície s pramenným textom pravidiel svetského a cirkevného života. Ide o knižnú publikáciu s názvom *Užhorodský rukopisný Pseudozonar. Pravidlá mníšskeho a svetského života z prelomu 16. – 17. storočia*, ktorý vyšiel v rámci medzinárodnej vedeckej edície *Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae*, V. v spolupráci s ruskými a bulharskými kolegami. Vydanie Užhorodského rukopisného Pseudozonara predstavuje neznámy cyrilský rukopis, ktorý obsahuje základné pravidlá fungovania stredovekej spoločnosti

a označuje sa aj termínom nomokánon. Je to zbierka 151 cirkevných kánonov a pravidiel civilného života so vzťahom ku každodennému životu spoločnosti. Rukopis vznikol na prelome 16. a 17. storočia a je napísaný poloustavným typom cyrilského písma. Charakter písma svedčí o tom, že na jeho vzniku sa podieľali viacerí pisári, ktorí zbierku tvorili odpisovaním zo staršieho protografu. Rukopis obsahuje 171 listov (fólií). Uložený je v rukopisnom oddelení Zakarpatského národopisného múzea v Užhorode. Digitalizovanú kópiu rukopisu P. Žeňuch dostal od profesora Dr. Hansa Rotheho v roku 2007 za účelom jeho štúdia a sprístupnenia. Vydanie prameňa poskytuje možnosti na komparatívny výskum duchovnej a kultúrnej tradície byzantského obradu v komparácii s latinským konfesijným prostredím. Existencia tohto cyrilského prameňa cirkevnoprávnej povahy v prostredí mukačevskej cirkvi dokumentuje jedinečnú spätosť jazyka vydaného prameňa s najstaršou vrstvou slovenskej kresťanských terminológie, v ktorej sa odráža starobylé dedičstvo veľkomoravskej cirkvi s byzantskou duchovnosťou, ako ho poznáme v takých prameňoch, ako je Metodov Nomokánon či preklad Pravidiel svätých otcov do veľkomoravskej staroslovenčiny a pod. Poukazuje sa tak na pevnú spätosť byzantsko-slovenskej cirkvi s najstarším slovenským kresťanským horizontom. Už charakter a úplnosť vydaného prameňa ukazuje, že slovenská cirkev byzantského obradu bola v tomto prostredí živá a jedinečná nielen vo vzťahu k cirkvi latinského obradu, ale bola zároveň zjednocujúcim prvkom pre všetkých nositeľov byzantského obradu bez ohľadu na ich jazykovo-kultúrnu identitu. Vydanie rukopisného prameňa je dôležité nielen pre prehĺbenie poznania o kultúrnom vývine miestnej duchovnej kultúry poznačenej byzantským obradom a tradíciou obradu v Karpatoch a na Slovensku, ale je dôležitý najmä z hľadiska komparatívneho výskumu dejín cirkevného a svetského práva v kontexte byzantsko-slovenskej tradície vo východoslovenskom i južnoslovenskom priestore.

K významným výsledkom vedeckého bádania patrí aj knižná publikácia *Martin Luther po päťsto rokov*, v ktorej sa prezentujú najnovšie výsledky skúmania dejín biblických prekladov so zameraním na protestantskú duchovnú kultúru. V publikácii sa predstavuje preklad Biblie realizovaný Martinom Lutherom v nemeckom prostredí a jeho najnovšia revízia realizovaná pri okrúhlym výročí reformácie, na ktorom sa zúčastnila väčšina aktívnych nemeckých biblických učencov evanjelickej konfesie skúmajúca vernosť textu prekladu s realizáciou revízie. Pri doterajších revíziách biblického textu v nemeckom kontexte sa dnes za nespárne pokladá, aby exegetické aspekty ustupovali pred cirkevnou praxou a tzv. nábožensko-pedagogickými aspektmi. Aj preto je v slovenskom biblickom prekladateľskom prostredí dôležité poznať praktické a metodologicky užitočné skutočnosti, ktoré pomáhajú slovenským prekladateľom biblických textov vystríhať sa podobných problémov. Zborník obsahuje rozličné výsledky výskumu

tejto problematiky v širšom stredoeurópskom kultúrnom rámci. Metodiku prekladania Biblie predstavuje aplikácia moderných prekladateľských techník zameraných na špecifiká prekladu z „mŕtveho“ jazyka. Nevyhnutným je kritérium zohľadnenia výsledkov moderných vedeckých bádání zdrojového jazyka a samotného obsahu vybraného textu. Rovnako relevantným kritériom je plné rešpektovanie princípov cieľového slovenského jazyka, pre ktorý je nevyhnutná normatívna tvorba biblickej nomenklatúry. Pracovný postup sa teda musí opierať aj o podnety a skúsenosti prekladateľov zangažovaných v širokej škále doteraz vykonávaných biblických prekladov.

Do okruhu významných výsledkov vedeckého bádania SÚJS SAV v roku 2018 patrí aj organizácia štyroch medzinárodných vedeckých konferencií: 1. Medzinárodný vedecký seminár na tému *Výzvy a problémy prekladu evanjelií do spisovnej slovenčiny* (Bratislava 3. – 14. 9. 2018) sa uskutočnil za účasti prof. Petra Dubovského, dekana PIB Roma, DDr. Petra Juhása, LMU München, Dr. Jozefa Jančoviča, RKCMBF UK, členov riešiteľského kolektívu a poslucháčov. Seminár pomohol najmä pri systematizácii poznatkov o biblických jazykoch a ich aplikovateľnosti v slovenských podmienkach pre široký okruh záujemcov. 2. Medzinárodná vedecká konferencia *Cyrilská a latinská písomná kultúra byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku do konca 18. storočia* (Košice, 23. – 27. 10. 2018), na ktorej odzneli prednášky riešiteľov projektu, v ktorých referovali o výsledkoch svojich výskumov. Vo svojich prednáškach zhrnuli najmä nové zistenia, ktoré sa týkajú výskumu prameňov a ich interpretácie v kontexte dejín písomnej kultúry na Slovensku. Venovali sa najmä doposiaľ neznámym alebo málo prebádaným písomným prameňom, na príklade ktorých dokladovali stabilitu systému byzantsko-slovanskej tradície v Karpatoch a na východnom Slovensku, ktorá vznikla v kontexte interkonefesionálnej komunikácie v administratívno-právnej koexistencii s latinskou cirkvou v Uhorsku. V rámci medzinárodnej vedeckej konferencie odzneli aj pozvané prednášky domácich i zahraničných odborníkov. Dôležitý moment konferencie predstavovala verejná oponentúra k predneseným výsledkom výskumov projektu s účasťou medzinárodného panelu odborníkov, ktorá prebehla po všetkých vystúpeniach riešiteľov projektu. Pozvaní odborníci zo Slovenska a zo zahraničia (Bulharsko, Česko, Poľsko, Rusko, Ukrajina) si pozorne vypočuli prezentované výsledky výskumov a následne vystúpili v diskusii v rámci ohlásenej verejnej oponentúry výsledkov projektu, v ktorej prezentovali svoje hodnotiace stanoviská a pripomienky. 3. V dňoch 5. – 7. decembra 2018 Slavistický ústav Jána Stanislava SAV usporiadal medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom *Neo-Latin Scholarship on the Slavs*, ktorá bola venovaná latinskej odbornej literatúre o Slovanoch a rôznych aspektoch slovanského sveta pred konštituovaním slavistiky ako samostanej vednej (akademickej) disciplíny. Odzneli na nej referáty v anglickom a nemeckom

jazyku od bádateľov, najmä neolatinistov a slavistov, zo slovanských (Bielorusko, Ukrajina, Rusko, Poľsko, Chorvátsko, Česko a Slovensko) i neslovanských (Taliansko, Rakúsko, Rumunsko, Švédsko) krajín. Konferencia sa uskutočnila v rámci projektu VEGA 2/0047/16 Nexus Slavorum Latini. Išlo o prvú slavisticko-latinistickú konferenciu svojho druhu, v rámci ktorej zvlášť cenný moment predstavovalo sústredenie neolatinistov z viacerých východoslovanských krajín. 4. Slovenský riešiteľský tím v zložení P. Žeňuch (zodpovedný riešiteľ), L. Gábor, S. Vašíčková, L. Wilšinská a K. Žeňuchová sa v rámci projektovej úlohy ERA-NET (Jazykové a etnolinguálne procesy späté s tradičnými a netradičnými hodnotami v slovanskom kontexte) venovali príprave a realizácii zahraničnej vedeckej konferencii, ktorá sa uskutočnila v Sofii v Bulharskej republike s názvom *Pogled kām slavjanskata aksiologija*. Konferencia bola venovaná definícii pojmov spätých s tradičnými hodnotami slovanskej a európskej kultúry a civilizácie. Medzinárodná vedecká konferencia ukázala základné tematické a výskumné oblasti, na ktoré sa riešitelia projektu sústredili pri svojom ďalšom etnolinguistickom výskume.

Moderný slavistický výskum vyplýva zo strategických rozvojových programov, z partnerstva a podobnosti výskumných priorít s pracoviskami v medzinárodnom kontexte a z prepojenia SÚJS SAV na Slovenský a Medzinárodný komitét slavistov. Silnou stránkou slavistického výskumu je interdisciplinarita a komplexnosť, ktorá poskytuje možnosti pre systematické budovanie slovenského slavistického akademického pracoviska v súlade s aktuálnymi spoločenskými potrebami.

Peter Žeňuch

Zo správy o činnosti Slovenského komitétu slavistov za rok 2018

Dňa 12. marca 2019 sa v Slavistickom ústave Jána Stanislava (SÚJS) SAV zišiel na svojom pravidelnom plenárnom zasadnutí Slovenský komitét slavistov (SKS). Rokovanie otvoril a viedol jeho predseda prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc. Program rokovania mal štyri body: správa o činnosti SKS za rok 2018, revízia správa za rok 2018, plán činnosti SKS na najbližšie obdobie a voľba nových členov SKS.

Mínútou ticha prítomní členovia komitétu vzdali úctu pamiatke dvoch členiek doc. PhDr. Elene Krasnovskej, CSc. († 25.10.2018) a Mgr. Zuzane Profantovej, CSc. († 1.7.2018), ktoré v roku 2018 odišli do večnosti.

V správe o činnosti SKS predseda vyzdvihol podiel slovenských slavistov na rokovaníach sekcií, v tematických blokoch a na zasadnutiach komisií počas 16. medzinárodného zjazdu slavistov v Belehrade. Úspešnosť delegácie slovenských slavistov na slavistickom zjazde v Belehrade dokazujú diskusie a pozitívne reakcie na pred-

nesené referáty a na prezentované výsledky vedecko-výskumných aktivít v širšom medzinárodnom a interdisciplinárnom zábere. Na plenárnom zasadnutí Medzinárodného komitétu slavistov (MKS) dňa 23. a 25. augusta za miesto realizácie nasledujúceho 17. medzinárodného zjazdu slavistov v roku 2023 prítomní členovia MKS v tajnej voľbe zvolili Paríž vo Francúzsku. Za predsedníčku MKS bola zvolená francúzska slavistka z parížskej Sorbony Natalia Bernitskaia. Na funkčné obdobie 2018 – 2023 zvolili za koordinátora komisií pri MKS Petra Žeňucha, riaditeľa Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a predsedu Slovenského komitétu slavistov. Úlohou koordinátora komisií zriadených pri MKS je predovšetkým podporovať iniciatívy organizátorov komisií, koordinovať ich činnosť a viesť agendu o ich aktivitách, činnosti a výsledkoch ich vedeckej práce a referovať o nich na pravidelných zasadnutiach MKS i na ďalších vedeckých podujatiach, na ktorých sa prerokúva tematika komisií akreditovaných pri MKS. Medzinárodný komitét slavistov podporuje činnosť aktívnych komisií predovšetkým tým, že organizačne zabezpečuje prezentáciu ich práce na medzinárodných slavistických podujatiach a zjazdoch. Na 16. medzinárodnom zjazde slavistov v Belehrade bolo na obdobie rokov 2018 – 2023 akreditovaných 40 komisií, ktoré realizujú svoje výskumy v rámci vedeckovýskumných tematických oblastí prostredníctvom sietí odborníkov na pracoviskách po celom svete. Zo štyridsiatich komisií, v ktorých má slovenská slavistika zastúpenie, Komisiu pre výskum fonetiky a fonológie vedie profesor Ján Sabol a Komisiu pre dejiny slavistiky vedie docent Ľubor Matejko. Pre slovenskú slavistiku bola naša účasť na 16. medzinárodnom zjazde slavistov v Belehrade opäť raz dôležitou a významnou príležitosťou prezentácie výsledkov slovenskej slavistiky na svetovom fóre. Podrobná správa o účasti slovenských slavistov na tomto medzinárodnom slavistickom podujatí s názvom „Obzretie sa za 16. medzinárodným zjazdom slavistov“ bola publikovaná v druhom čísle časopisu Slavica Slovaca (2018, s. 189-193). P. Žeňuch v správe o činnosti SKS pripomenul, že komitét sa aj v roku 2018 podieľal na vydaní viacerých vedeckých publikácií, ktoré sa realizovali v rámci vedeckovýskumnej činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava (SÚJS) SAV. Významná je v tejto súvislosti dohoda o spolupráci medzi SÚJS SAV a SKS, podľa ktorej sa celá agenda súvisiaca so jeho činnosťou realizuje v SÚJS SAV, kde sú na túto činnosť utvorené podmienky. Správu z revízie hospodárenia SKS za rok 2018, ktorú vypracovala externá spolupracovníčka SKS Helena Rummelová, na rokovaní pléna SKS predniesla prof. PhDr. Júlia Dudášová-Kriššáková, DrSc. Prítomní členovia SKS obidve správy po krátkej diskusii schválili bez pripomienok.

V súvislosti s plánom činnosti SKS na najbližšie obdobie predseda SKS predložil zámer prípravy Tretieho kongresu slovenských slavistov, ktorý sa uskutoční v roku 2021. Zdôraznil pritom úlohu slovenskej slavistiky skúmať vzťahy slovenského jazyka a kultúry s inými slo-

vanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami v záujme poznávania slovenskej kultúry ako rovnocennej súčasť európskej kultúry a jej hodnôt. Cieľom Tretieho kongresu slovenských slavistov preto bude tematika orientovaná na slovenskú slavistiku v kontexte medzinárodných slavistických výskumov s dôrazom na koncepciu interdisciplinárnych výskumov slavistiky prezentovaných na 11. medzinárodnom zjazde slavistov v Bratislave v roku 1993. V rámci prípravy národného kongresu predseda SKS utvorí organizačný tím, ktorého úlohou bude príprava tematiky kongresu.

Plénum Slovenského komitétu slavistov na svojom zasadnutí prerokovalo aj návrh predsedníctva Slovenského komitétu slavistov a jednomyseľne zvolilo za troch nových členov: prof. PaedDr. Martina Golemu, PhD. (za literárnu vedu), doc. PhDr. Vieru Kováčovú, PhD. (za jazykovedu) a Mgr. Anitu Račákovú, PhD. (za jazykovedu).

Peter Žeňuch